

Rita WINTERSTEIN-PRIGMORE

Overleefde nazi-experimenten

Wat naziarts Werner HEYDE in de universiteitskliniek van Würzburg precies met haar uitspookte, zullen we nooit weten, maar Rita WINTERSTEIN-PRIGMORE draagt levenslang de gevolgen van die barbaarse praktijk met zich mee.

‘Ik kan wel vergeven, maar zal het nooit vergeten’

Filip CEULEMANS

Iedereen kent het gruwelijke lot van de Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Minder gekend, maar even dramatisch was dat van de Roma en Sinti. Een half miljoen van hen werd vermoord in de concentratiekampen. Vele anderen werden gesteriliseerd. Het leven van Rita WINTERSTEIN en haar familie staat symbool voor wat andere Sinti onder de nazi's moesten doorstaan. Samen met historicus Koenraad DE WOLF schreef ze daarover het boek *Blauwe ogen*.

–Van bij uw geboorte werd u geconfronteerd met de gruwel van het naziregime, meer bepaald zijn medische experimenten. Maar eigenlijk was uw geboorte op zich al een wonder, niet?

In 1942 zou mijn moeder, Theresia, zoals andere vrouwen die niet voor de volle honderd procent zigeuner waren, worden gesteriliseerd. De nazi's beschouwden zogenaamde volbloedzigeuners als raszuiver en verwant aan het Arische ras. Zij hoefden niets te vrezen. Dat was wel even anders voor de 95 procent zogeheten ‘zigeunermengelingen’. Zij werden verplicht gesteriliseerd of afgevoerd naar een concentratie- of werkkamp. Mijn moeder bleek echter zwanger te zijn van een tweeling. Ze mocht ons houden op voorwaarde dat we voor ‘wetenschappelijk onderzoek’ werden afgestaan aan professor Werner Heyde, verbonden aan het universiteitsziekenhuis van Würzburg. Mijn tweelingzus Rolanda en ik werden geboren op 3 maart 1943. Een luttele maand later overleed Rolanda aan de gevolgen van de medische experimenten die we ondergingen.

–Over welke experimenten hebben we het dan?

Dat zullen we nooit weten, omdat de medische dossiers verloren gingen bij de geallieerde bombardementen. Toen mijn moeder ontdekte dat Rolanda was gestorven, vluchtte ze met me weg om me te laten dopen. Ik had toen een verband om mijn hoofd. We werden echter opgepakt en de experimenten gingen nog een jaar lang voort. Boven mijn rechteroog vertoont mijn schedel een inkerving met een lengte van 1,4 centimeter. Waarschijnlijk heeft Heyde, net als legerarts Jozef Mengele in Auschwitz, geprobeerd mijn irissen blauw te kleuren. Dat is hem alvast niet gelukt,

Rita Winterstein-Prigmore, hier in het museum Kazerne Dossin, wil blijven getuigen van de nazigruwel. © Frank Bahn Müller

want mijn ogen zijn nog steeds groen. Door de proeven werd mijn linkerhersen helft beschadigd en kregen mijn hersens onvoldoende bloed en zuurstof. Daardoor ken ik al mijn hele leven ernstige gezondheidsproblemen. Zo verlies ik vaak plotseling het bewustzijn.

„Ik gunde het de nazi's niet dat ik in Auschwitz het bewustzijn zou verliezen”

–U overleefde de oorlog, maar kwam daarmee een einde aan uw lijdensweg?

Decennialang weigerde de Bondsrepubliek Duitsland de massamoord op de zigeuners door de nazi's te erkennen. Dat hield ook in dat geen schadevergoedingen werden uitgekeerd aan getroffen zigeuners. Ook in de DDR vonden zigeunerslachtoffers geen gehoor. Met mijn moeder probeerde ik een schadevergoeding te verkrijgen, ook om de

medische gevolgen te compenseren. Zowel in 1959 als in 1974 werd een aanvraag, nochtans gestaafd door medisch onderzoek in de Verenigde Staten – waar ik sinds 1966 woonde – verworpen. In 1981 keerde ik, na een echtscheiding, terug naar Würzburg en diende er opnieuw een aanvraag in. In 1988 kreeg ik uiteindelijk een schadevergoeding van 120.000 mark, zo'n 60.000 euro, toegekend omdat ik door mijn gezondheidstoestand niet had kunnen studeren. Voor het litteken kreeg ik niets. Anders zouden ze miljoenen moeten betalen, argumenteerden ze nog.

–U woont intussen meer dan dertig jaar in Würzburg, de stad waar u al dat gruwelijks moest ondergaan. Niet makkelijk wellicht...

Dat is het inderdaad niet altijd, omdat ik moeilijk kan vergeten wat deze stad en haar inwoners me aandeden. Ik kan wel vergeven, maar vergeten, dat lukt niet. Bovendien zie ik ook vandaag nog heel wat racisme en discriminatie om me heen. Niet meteen tegenover mij, maar tegenover moslims en migranten. Door mijn lezingen in heel Europa hoop ik de mensen, de jeugd

in het bijzonder, ervan te overtuigen dat racisme en discriminatie onvermijdelijk leiden tot vreselijke uitwassen.

–In 2012 bezocht u voor het eerst Auschwitz. Wat deed dat met u?

Dat was een zeer heftige ervaring. We vertrokken met de bus in München en tijdens het rijden bedacht ik me dat ik als enige zigeunerin, 's nachts, omgeven door Duitsers, naar Auschwitz reed. Toen ik de toegangspoort met het opschrift *Arbeit macht frei* (Arbeid maakt vrij, n.d.r.) passeerde, was dat haast ondraaglijk. Ik begon te rillen. Ik dreigde het bewustzijn te verliezen en voelde dat ik ondersteund moest worden. Maar toen vond ik de kracht om me daartegen te verzetten. Ik gunde het de nazi's niet. Sindsdien ben ik nog gevoeliger voor de vreemdelingenhaat die ik vandaag nog altijd in de ogen van de inwoners van Würzburg zie.

Rita Winterstein-Prigmore & Koenraad De Wolf, *Blauwe ogen. De laatste overlevende van de nazi-experimenten getuigt*, Lannoo, Tielt, 2014, 256 blz., 17,99 euro.